

ÖZET

Zeybek Ünsal Ç. Biyotıpta Gelişen Teknolojilerdeki Etik ve İnsan Hakları Sorunları, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Etiği ve Tarihi Programı Doktora Tezi, Ankara, 2020. Yaşam ve mühendislik bilimleri arasındaki yakın etkileşim, gelişen nanoteknolojiler, biyoteknolojiler, bilgi-iletişim teknolojileri ve nöroteknolojilerin tıpta uygulanması, yeni tanı ve tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi ile sonuçlanmaktadır. Söz konusu teknolojilerin gelişmesi ile insan biyolojisini değiştirebilmek ve geliştirebilmenin mümkün olması, biyotıp araştırmalarında yeni teknolojiler kullanılarak insanın beynine ve bedenine yapılan müdahaleler, yeni etik ve insan hakları sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Buna bağlı olarak, insan yaşamını ve insan haklarını koruyan varolan hukuki düzenlemeler ile geleneksel etik yaklaşımların yeniden sorgulanması gereksinimi ortaya çıkmıştır. İlgili düzenlemelerin insan hak ve özgürlüklerini ne dereceye kadar koruduğu, bundan sonraki gelişmeler karşısında bilimsel araştırmalara nasıl bir sınır çizileceğinin tartışılması, bu teknolojilerin gelişimi ve bilimsel araştırmalardan elde edilen yararların paylaşımı açısından önemlidir. Bu nedenle, tez çalışmasında biyoetiğin evrenselleşme süreci, Avrupa Konseyi'nin gelişen teknolojilerle ilgili çalışmaları, gelişen teknolojilerin geliştirilmesi sırasında ortaya çıkan etik ve insan hakları sorunları, Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi (Oviedo Sözleşmesi) temel alınarak ülke örnekleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, gelişen teknolojiler açısından biyoetik tartışmalarda öne çıkan embriyo üzerinde araştırmalar, genom modifikasyonu, insan klonlama, kök hücre araştırmaları, hibrit/kimerik embriyo araştırmaları alanlarındaki ülkelerin hukuki düzenlemeleri karşılaştırmalı olarak incelenmiş, geleneksel etik tartışmaların hangi yöne doğru ilerlediği, bilimsel araştırma yapma özgürlüğü ile insan hakları arasındaki dengenin nasıl kurulabileceği tartışılmıştır. Bununla birlikte, hangi hukuk kurallarının hangi değerleri en yüksek derecede koruyabileceği belirli alanlardaki olası hukuki düzenlemeler ile örneklendirilmiş, bilimsel araştırmaları denetleyecek yapının/yapıların nasıl kurulabileceğine ilişkin de öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler; Gelişen teknolojiler, biyoetik, nanoteknoloji, biyoteknoloji, bilgi/iletişim teknolojileri, nöroteknoloji, Avrupa Konseyi, Oviedo Biyotıp Sözleşmesi, Türkiye

ABSTRACT

Zeybek Ünsal Ç. Ethics and Human Rights Problems of Emerging Technologies in Biomedicine, Hacettepe University, Graduate School of Health Sciences, Medical Ethics and History of Medicine Program, Doctor of Philosophy Thesis, Ankara, 2020. Close interaction between life and engineering sciences, emerging nanotechnologies, biotechnologies, information communication technologies, and the use of neurotechnology in medicine have led to the development of new methods of diagnosis and treatment. The development of these technologies has made it possible to change and improve human biology and make interventions in the human brain and body using new technologies in biomedical research, thereby causing new ethical and human rights problems. Accordingly, a need has arisen to re-question existing legal regulations protecting human life and human rights and traditional ethical approaches. The extent to which the relevant regulations protect human rights and freedoms and how to limit scientific research against in the face of future developments are also important for the development of these technologies and the sharing of benefits from scientific research. Against this background, this thesis study discussed the universalization process of bioethics, the work done by the Council of Europe on developing technologies, and ethical and human rights problems that have emerged during the development of new technologies by referring to examples from countries in relation to the Convention on Human Rights and Biomedicine (Oviedo Convention). To this end, the study comparatively examined national legal regulations concerning the prominent bioethics issues including research on embryos, genome modification, cloning, stem cell research, and hybrid/chimeric embryo formation. The study also addressed the direction of traditional ethical debates and the ways to balance the freedom of scientific research and human rights. Additionally, using possible legal regulations in specific areas, the study illustrated which legal rules can optimally protect which values. Finally, it offered suggestions about how to establish a body/bodies that oversee scientific research.

Keywords; Emerging technologies, bioethics, nanotechnology, biotechnology, information and communication technologies, neurotechnologies, Council of Europe, Oviedo Biomedicine Convention, Turkey